

riisa

FSP

Fórum sociální politiky

3 | 2025

FSP

Fórum sociální politiky

Redakční rada:

Prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc. (předseda - MU)

Doc. Adina Barbulescu, PhD (West University of Timisoara)

Prof. Dr. habil. Lutz Bellmann (Institute for Employment Research Nuremberg)

Ing. Vlastimil Beran, Ph.D. (RILSA)

Ivana Dobrotić, PhD (University of Zagreb)

Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc. (FHS UK)

Doc. JUDr. Iva Fischerová, CSc. (MUP, o. p. s.)

Mgr. Daniel Gerbery, Ph.D. (Inštitút pre výskum práce a rodiny)

Prof. Jason Heyes (Sheffield University)

Prof. Dr. Valentina Hlebec (University of Ljubljana)

Prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc. (VŠE)

Mgr. Aleš Kroupa (RILSA)

PhDr. Věra Kuchařová, CSc. (RILSA)

Doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc. (VŠE)

Wim Van Lancker, PhD (KU Leuven)

Doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (Slezská univerzita v Opavě)

Oksana Mikhaylovna Shubat, PhD (Ural Federal University)

Prof.drhab. Marek Szczepański (PoznanUniversityofTechnology)

Dorottya Szikra, PhD habil. (Center for Social Sciences, Budapest; Central European University, Vienna)

Prof. Ing. Jaroslav Vostatek, CSc. (VŠFS)

Konstantinos N. Zafeiris, PhD (Democritus University of Thrace)

Vydává:

Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i. (RILSA)
Jeruzalémská 1283/9
110 00 Praha 1 – Nové Město
IČO 00025950

Facebook: <https://www.facebook.com/vyzkumnyinstitutprace>
LinkedIn: <https://cz.linkedin.com/company/vyzkumnyinstitutprace>
Twitter: https://twitter.com/RILSA_research

Šéfredaktor:

PhDr. Petr Šafařík
petr.safarik@rilsa.cz

T: +420 211 152 722
M: +420 777 529 070

19. ročník
Vychází 4krát ročně
Číslo 3/2025 vychází 19. 9. 2025

Registrace MK ČR E 17566
ISSN 1803-7488 – elektronická verze

Grafické zpracování:

Vydavatelství KUFŘ, s. r. o., Naskové 3,
150 00 Praha 5, www.tiskarnakufr.cz

CC licence:

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uvedte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence.
(<https://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Časopis je indexován v databázi ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences) a je zařazen Radou pro výzkum, vývoj a inovace do Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR. Fórum sociální politiky je zařazeno i do elektronické databáze CEEOL (Central and Eastern European Online Library) – platformy globálně zpřístupňující společenskovední a humanitněvědní publikace ze střední, východní a jihovýchodní Evropy.

Informace pro autory

Obsahové zaměření časopisu: sociální problematika v nejširším vymezení. Časopis se skládá ze dvou částí. V první, tvořené rubrikou Recenzované články, jsou uveřejňovány pouze recenzované příspěvky. O zařazení do recenzované části časopisu rozhoduje redakční rada na základě výsledků recenzního řízení, které je oboustranně anonymní. Redakce v tomto směru provádí potřebné kroky. Autoři mohou nabízet články do obou částí, tj. do recenzované i nerecenzované části. Redakce přijímá pouze dosud nepublikované příspěvky. Autor by měl připojit úplnou kontaktní adresu včetně telefonního čísla a e-mailové adresy. Příspěvky zasílejte v elektronické podobě na adresu: petr.safarik@rilsa.cz.

Formální požadavky

Rukopis příspěvku do recenzované části (nejlépe v členění úvod, současný stav poznání, zkoumaná problematika a použité metody, výsledky, diskuse, závěr) o rozsahu zhruba 30 tisíc znaků včetně mezer v editoru MS Word musí vedle vlastního textu obsahovat 10–15řádkový abstrakt a klíčová slova, obojí v češtině a v angličtině. U grafů a obrázků prosíme o připojení jejich zdrojových souborů (formát Excel skupinový sloupcový, ne prostorový). Redakce provádí jazykovou úpravu textu. Více viz: <https://www.rilsa.cz/casopis-fsp/>

Obsah časopisu

CZ

Editorial	6
Recenzované články	
Addressing the Educational Needs of Non-European Refugee Children in Czechia: Social Work Interventions Amna Shafqat	8
Domácnost jako pracoviště: Možnosti určení hodnoty neplacené práce Lenka Farkačová	37
Diskuse	
Sociální učení katolické církve a neoliberální model globalizace Pavel Sirůček – Jaroslav Šetek	54
Informační servis	
Od vzdělávání k advokacii: Participace lidí se zdravotním postižením a pečujících v krajské politice Markéta Nekolová	71
Recenze	
Až skončí práce Jan Keller	77
Pay Gap Jan Mertl	82
Summaries of non-reviewed articles	86

Informační servis

Od vzdělávání k advokacii: Participace lidí se zdravotním postižením a pečujících v krajské politice

Markéta Nekolová

Článek shrnuje výsledky závěrečné evaluace pilotního projektu Asociace pro individualizovanou podporu (AIP), který ověřoval zapojení osob se zdravotním postižením a pečujících do krajského plánování sociálních služeb. Projekt kombinoval vzdělávání, metodickou facilitaci a týmovou advokační práci ve třech krajích – Středočeském, Jihomoravském a Praze. Evaluace ukázala, že cílené vzdělávání a podpora metodických významně posílily advokační kompetence, sebevědomí a sociální integraci účastníků. Ve Středočeském kraji se podařilo dosáhnout nejvýraznějších změn, včetně vzniku pracovní skupiny pro mladé pečující. Zkušenosti z pilotu potvrzují, že zapojení lidí s osobní zkušeností může zvýšit kvalitu rozhodování a inkluzivitu veřejných politik, avšak vyžaduje dlouhodobou podporu, institucionální zakotvení a stabilní financování.

Úvod

Participace uživatelů sociálních služeb je ve vyspělých zemích považována za standardní prvek tvorby veřejných politik. V Česku je naopak v krajských procesech stále spíše výjimkou. Přitom zapojení lidí s osobní zkušeností má poměrně vysoký potenciál zlepšit kvalitu rozhodování a podpořit inkluzivní přístup ke službám (Tritter, McCallum, 2006; Baresford, 2002; Staniszewska, 2011). Projekt Aliance pro individualizovanou podporu (AIP) realizovaný v letech 2023–2025 proto inicioval pilotní program, který propojuje vzdělávání, facilitaci a advokační práci uživatelů služeb (osob se zdravotním postižením – tzv. sebeobhájců a neformálních pečujících) ve třech krajích (Středočeském, Jihomoravském a v Praze).

Vzdělávání jako základ advokační síly

Vzdělávání představovalo první klíčovou fází projektu. Jeho cílem bylo posílit advokační kapitál lidí se zdravotním postižením a neformálních pečujících (tj. znalosti, dovednosti, motivaci a sebevědomí potřebné k aktivnímu veřejnému vystupování a prosazování svých práv a potřeb). Program byl koncipován jako devítidenní intenzivní kurz rozdělený do tří tematických modulů: znalostního, dovednostního a ideového. Tato modulární struktura zajišťovala rovnováhu mezi předáním teoretických znalostí, praktickým nácvikem dovedností a upevnováním hodnotové orientace potřebné pro advokační práci.

Praktický dopad vzdělávání byl potvrzen nejen kvantitativními daty z pre/post testů, které vykazovaly významné zlepšení znalostí a kompetencí, ale i kvalitativní zpětnou vazbou účastníků a metodiček participace. Mnozí z účastníků uvedli, že se poprvé cítili oprávněni a schopni mluvit za sebe a prosazovat svá práva:

„Poprvé jsem se odvážila mluvit o svých zkušenostech před lidmi, kteří mohou rozhodovat.“ (účastnice vzdělávání)

Metodičky participace také zdůrazňovaly význam facilitace během výuky:

„Samotné znalosti by bez vedení a okamžité zpětné vazby neměly takový dopad. Praktické nácviky a společná reflexe byly tím, co účastníkům pomohlo přejít od teorie k praxi.“ (metodička)

Účastníci oceňovali především propojení teorie s praktickými dovednostmi a možnost sdílení vlastních zkušeností ve skupině, což pomohlo budovat pocit sounáležitosti a týmové identity. Vzdělávání položilo pevný základ advokačnímu kapitálu účastníků, umožnilo jim rozvinout nejen znalosti a dovednosti, ale i sebevědomí a motivaci, které jsou nezbytné pro další kroky v advokační práci na krajích.

Krajské advokační týmy

Vytváření advokačních týmů a jejich plánů představovalo další klíčový krok. V průběhu procesu docházelo k proměně teoretických znalostí a dovedností na konkrétní praktické kroky. Záměrně to bylo koncipováno tak, aby vybraní členové týmu z řad účastníků vzdělávání dále rozvíjeli své advokační schopnosti, ale zároveň si již osvojovali také týmovou spolupráci, schopnost strategického plánování, jasného tematického zaměření a organizace aktivit. V každém ze tří pilotních krajů vznikly advokační týmy o velikosti pěti osob, složené ze sebeobhájců a neformálních pečujících. Proces formování týmů nebyl vždy jednoduchý – účastníci museli

překonat nejistotu z nových rolí, často nízkou sebedůvěru a obavy z vystoupení na veřejnosti. Zde sehrály klíčovou roli již zmíněné metodičky participace, které systematicky podporovaly důvěru a otevřenost v týmech. Jak jedna z metodiček shrnula:

„Pomáhali jsme lidem vyjít ze své komfortní zóny, učit se sdílet své příběhy a postupně si věřit v rámci týmu i při jednání s úřady.“ (metodička)

Role advokačních plánů

S vytvořením týmů začala práce na advokačních plánech – strategických dokumentech, které měly rámovat priority týmů a nastavit konkrétní cíle a kroky pro zapojení do krajské politiky. Charakter a formalizace těchto plánů se v jednotlivých krajích lišila.

Středočeský krajský tým zvolil nejvíce formální přístup. Advokační plán byl připraven jako písemný dokument obsahující jasně definované priority, například podporu mladých pečujících, zlepšení informovanosti o dostupnosti služeb a rozvoj rané péče. Plán byl rovněž oficiálně představen krajskému radnímu pro sociální věci, což znamenalo významný posun směrem k institucionálnímu uznání práce týmu.

„Pro nás to bylo potvrzení, že náš hlas má váhu, když jsme mohli radnímu prezentovat náš plán.“ (sebeobhájkyně)

Jihomoravský krajský tým šel více flexibilní, méně formalizovanou cestou. Plán fungoval jako pracovní materiál, který byl průběžně upravován podle aktuálních potřeb a příležitostí. Tým aktivně připravoval podněty, které byly následně zaslány na krajský úřad. Poměrně dlouhou dobu se ovšem tyto podněty setkávaly jen s minimální odezvou. Přesto byl tento proces pro členy týmu velmi důležitý, neboť podporoval jejich advokační růst a soudržnost.

„I když jsme nenarazili na okamžitou změnu, posílili jsme sami sebe a naučili se, jak vydržet.“ (sebeobhájkyně)

Pražský tým se zaměřil na vytváření konkrétních podnětů a návrhů, které měly hned několik adresátů (odbor sociálních věcí, kancelář radního, ombudsman). Vzhledem k vysoké rezistenci magistrátu a absenci jasně definované struktury participace v Praze však tým po celou dobu nedostal žádnou odpověď. I pro jeho členy však byla zkušenost s přípravou a komunikací novým impulzem pro občanskou angažovanost.

„Nevíme, jestli někdo četl naše návrhy, ale pocít, že jsme něco sdělili, byl silný.“ (sebeobhájkyně)

Nezastupitelnou roli při vzniku a naplňování advokačních týmů a plánů opět sehrály metodičky participace. Jejich práce zahrnovala nejen organizační a facilitační činnosti, ale i mentoring

jednotlivých členů týmů, překlad administrativního jazyka do srozumitelné formy a podporu v překonávání obav z veřejného vystupování. Vytvářely bezpečný prostor, kde mohli členové týmů sdílet své zkušenosti a učit se nové dovednosti. Díky jejich podpoře se týmy dokázaly nejen lépe zorganizovat, ale také vytrvat navzdory institucionálním překážkám a pocitům frustrace.

„Byla jsem s nimi v každém kroku, pomáhala jim držet směr, když to pro ně nebylo jednoduché.“ (metodička)

Dopady pilotáže participace na sebeobhájce a pečující

Nejviditelnějším a nejdůležitějším efektem projektu bylo posílení advokačního kapitálu jednotlivých členů. Uváděli, že vzdělávací program a podpora metodiček jim umožnily nejen lépe chápat systém sociálních služeb, ale také rozvinout konkrétní dovednosti potřebné k jednání s úřady a politiky. Zároveň v nich posílily pocit, že jejich hlas je důležitý a může být slyšen.

„Dříve jsem si myslela, že moje zkušenosti nikoho nezajímají. Teď vím, že můžu něco změnit.“ (sebeobhájkyně)

„V týmu jsme si navzájem dodávali sílu. Učili jsme se, jak mluvit, jak jednat, jak být slyšet.“ (pečující)

Intervence významně přispěla rovněž k posílení pocitu sounáležitosti. Týmy se staly nejen platformou pro advokacii, ale i místem vzájemné pomoci.

Samozřejmě ne všichni členové týmů jsou na tom po skončení projektu stejně. Metodičky upozorňují, že je třeba další individuální podpory, supervize a postupného zapojování zejména těch s nižšími vstupními zkušenostmi nebo většími zdravotními omezeními.

„Někteří potřebují více času a podpory, aby si opravdu věřili a dokázali čelit složitým situacím.“ (metodička)

Dopady pilotáže participace na kraje

V tomto ohledu přinesl projekt zejména významný posun ve zvědomování a vnímání užitečnosti participace samotných uživatelů služeb. Ve Středočeském kraji se podařilo dosáhnout konkrétních i systematických výsledků, které lze považovat za příklady dobré praxe v této oblasti. Krajský radní pro sociální věci přijal advokační plán vypracovaný středočeským týmem, což umožnilo zahájení pravidelných konzultací a jednání s krajskými úředníky. Na základě podnětů advokačního týmu byla např. zřízena pracovní skupina zaměřená na problematiku mladých pečujících, což představuje významný systémový posun v rámci plánování sociálních služeb kraje. Tým měl také pravidelný přístup k informacím a možnost ovlivnit

vytvářené strategické dokumenty kraje. Přestože reakce ze strany úřadu byla někdy opatrná, vznikla k závěru projektu otevřená participační platforma pro další jednání a spolupráci.

Přestože v Jihomoravském kraji nebyla podpora participace ze strany úřadu tak zjevná, dokázal i zde advokační tým postupně vybudovat fungující vztahy. Navzdory personálním změnám na úřadu se týmu podařilo např. prosadit zřízení bytu určeného pro krizovou odlehčovací péči. Zástupci týmu jsou také nyní pravidelně zváni na jednání sociálního výboru jako ad hoc hosté, což naznačuje rostoucí míru respektu a reálné participace. Jeden z členů jihomoravského týmu vyjádřil tuto změnu slovy, že „*učili úřad, aby jejich názory nebyly vnímány jen jako stížnosti, ale jako konstruktivní podněty ke zlepšení služeb*“.

Naopak v Praze se participace po celou dobu pilotáže potýkala s výraznými institucionálními bariérami. Přestože advokační tým připravil a adresoval několik konkrétních podnětů, nedostalo se mu žádné odpovědi či formální odezvy. Navzdory této frustraci však členové týmu motivaci pokračovat neztratili a hodnotili tuto zkušenost jako důležitý krok k rozvoji osobní veřejné angažovanosti a posilování vlastního hlasu.

Bariéry a výzvy rozvoje participace

Evaluace projektu identifikovala několik zásadních bariér, které brání dalšímu rozvoji a institucionalizaci participace uživatelů služeb. Mezi hlavní patří nedostatek jasných a trvalých mechanismů pro jejich zapojení do krajského rozhodování, časté personální změny na krajských úřadech, které narušují kontinuitu spolupráce, a omezené finanční prostředky na zajištění dlouhodobější facilitace a podpory advokačních týmů.

Skutečná a udržitelná změna vyžaduje trpělivost, dlouhodobý závazek a systematickou podporu. Podpora metodických participace a advokačních týmů musí být stabilní, aby bylo možné překonávat institucionální překážky a udržet motivaci účastníků včetně kontinuální komunikace s krajskými orgány. Další výzvou je rozšiřování participativních modelů do dalších krajů a sdílení dobrých praktik mezi regiony. Rovněž je nezbytné pracovat na větší informovanosti a připravenosti pracovníků úřadů, aby aktivní zapojení uživatelů bylo standardní součástí tvorby krajských politik sociálních služeb.

Závěr

Pilotní projekt potvrdil, že participace osob se zdravotním postižením a neformálních pečujících v procesech krajského plánování sociálních služeb je nejen možná, ale také

prospěšná pro všechny zúčastněné strany. Za rok a půl činnosti advokačních týmů se podařilo nastartovat proces participace a vytvořit první fungující advokační týmy a jejich více či méně úspěšné napojení na krajskou politiku. Nicméně skutečná změna institucionálních postupů a vybudování udržitelných struktur vyžaduje výrazně delší časový horizont. Jak trefně shrnula garantka projektu, „zasadili jsme semínko, ale nestačí ho zalít jednou. Potřebuje čas, péči a hlavně, aby ho někdo chtěl nechat růst.“

Důležitým zjištěním byla nezastupitelná role metodiček participace. Tyto facilitátorky představovaly most mezi světem uživatelů a krajskými orgány, pomáhaly překonávat bariéry, podporovaly motivaci a vedly týmy k reálným výsledkům.

(Ne)úspěch participace byl rovněž výrazně ovlivněn (ne)vstřícností a (ne)otevřeností konkrétních úředníků a politiků. Bez systematického zakotvení participace do krajských procesů nelze tudíž garantovat její dlouhodobou udržitelnost a další rozvoj. Zkušenosti z jednotlivých krajů také ukázaly, že participace je velmi citlivá na místní podmínky, politickou vůli, dostupnost zdrojů, zkušenosti a postoje úředníků, stejně jako na specifika uživatelů služeb. Proto je nezbytné, aby podpůrné modely byly flexibilně přizpůsobovány místnímu kontextu.

Velkou roli v úspěchu sehrála týmová práce a kolektivní identita. Vytvoření soudržných týmů, v nichž si členové vzájemně pomáhali a motivovali se, bylo základem pro úspěšné zapojení. Další vzdělávání a facilitace ze strany metodiček významně přispěly k budování důvěry a posilování sociálního kapitálu všech zúčastněných.

Zdroje

Beresford, P. (2002). *User involvement in research and evaluation: Liberation or regulation?* Social Policy & Society, 1(2), 95–105.

Staniszewska, S., et al. (2011). *The impact of patient and public involvement on UK NHS health care: A systematic review.* International Journal for Quality in Health Care, 23(3), 299–309.

Tritter, J. Q., & McCallum, A. (2006). *The snakes and ladders of user involvement: Moving beyond Arnstein.* Health Policy, 76(2), 156–168.

Mgr. Markéta Nekolová | marketa@evaluuj.cz

je absolventkou oboru sociologie a veřejná a sociální politika na FSV UK. Posledních třináct let se intenzivně věnuje evaluacím veřejných politik, programů a projektů zejména v oblastech vzdělávání, sociální-zdravotního pomezí a duševního zdraví.